

Karjalan kielen partitiiviobjekti

MATTI LARJAVAARA

1. Objektin sija määräytyy karjalassa (= ns. varsinaiskarjalassa) primaaristi samojen periaatteiden mukaan kuin suomessa ja ylipäätään ims. kielissä. Se on siis partitiivi kielteisissä ja aspektiltaan imperfektiivisissä lauseissa (vrt. sm. *Pekka ei lukenut sitä kirjaa, Pekka luki sitä kirjaa*) ja muulloin päätteellinen tai päätteetön akkusatiivi (sm. *Pekka luki sen kirjan, Lue tuo kirja, Se kirja luettiin kannesta kanteen, Oletko jo unohtanut minut*).

Karjalaa ja suomea erottavaksi piirteeksi on mainittu se, että karjalan objekti on usein partitiivimuotoinen sellaisissa lauseissa, joissa suomen ja yleisen ims. kannan pohjalta odottaisi akkusatiivia (Grünthal 1941: 4, 14, 216, 279, Kont 1963: 97–106 ja ennen muita Ojajärvi 1950: 42–43, 111–113, 137–141). Muutama esimerkki (Ojajärvi mts. 137–138): *šinne otettih poigoo vainalla* 'sinne otettiin poika sotaan, *tüö sordia miuda* 'te kaadoitte minut', *koirad i lövveffi händä hauvas* 'koirat löysivätkin hänet kuopasta'. Ojajärven (mts. 111–113, 140) mukaan tendenssi ilmenee etenkin kun objektin tarkoite on elollinen ja kun objektina on persoonapronomini (erityisesti passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa).

Kun tein syksyllä 1987 kaksiviikkoisen matkan itäiseen Vienan Karjalaan Tunkualle ja Suikujärven – Lehdon kyläryhmään (prof. Seppo Suhosen kanssa), tutkin muun (esim. pronomimorfologian) ohessa äsken kuvatun poikkeuksellisen partitiiviobjektin esiintymisedellytyksiä. Noiden seutujen murteet ovat näet lähellä sitä osaa eteläkarjalasta, jossa Ojajärvi oli nelisenkymmentä vuotta aiemmin havainnut »sangen voimakkaan objektinsijojen alkusuhteita häiritsevän partitiivin yleistymistä edistävän tendenssin» (mts. 138). Sama tendenssi näkyy selkeästi myös niistä muistiinpanoista, joita Arvid Genetz teki vuonna 1871 Suikujärvellä (Genetz 1880: 30–31; sen jälkeen ei seudulla liene käynytäkään muita suomalaisia kielentutkijoita ennen Suhosta ja minua). — Selostan seuraavassa »partitiivitendenssin» ilmenemistä nykymurteessa, ja sitten pohdin tuon tendenssin syitä ja luonnetta.

2. Testasin 15 kielenoppaan partitiivikäyttöä. Vanhin heistä oli 81- ja nuorin

59-vuotias. Jokainen oli kotoisin Suikujärven – Lehdon tai Tunkuan seuduilta.

Suunnittelin testini olettaen, että kielenoppaat ainakin ymmärtävät venäjää. Niin olikin: kahta vanhinta lukuun ottamatta kaikki vaikuttivat suorastaan kaksikielisiltä. Esitin kielenoppaille 60 lyhyttä venäjänkielistä lausetta käännettäväksi karjalan kielelle. Näistä lauseista 10:ssä oli objekti elotontarkoitteinen substantiivilauseke; toisissa 10:ssä objekti oli vastaava elollistarkoitteinen muttei henkilöviitteinen lauseke; kolmannella kymmeniköllä objekti oli persoonainen (= henkilöviitteinen) substantiivilauseke tai – yhdessä tapauksessa – pronomini *kto* ’kuka’ (akk. *kogo*); loppuissa 30 lauseessa oli objektina persoonapronomini. Tällä tavoin koetin saada selville, onko Ojajärven havainto partitiivitendenssin painottumisesta elollistarkoitteisiin ja persoonapronomiobjekteihin oikea, onko persoonaisuus huomioon otettava parametri elollisuuden rinnalla ja käyttäytyvätkö eri persoonapronomit eri tavoin objekteina. – On selvää, että testini provosoi venäjänmukaisempaa kieltä kuin muuten kuulin. Tämän otan huomioon tulosten arvioinnissa.

Seuraavassa luettelossa esitän a) ne venäjänkieliset lauseet, joiden käännösten avulla tutkin karjalan elotontarkoitteista objektia, b) näiden suomenkieliset käännökset, c) suhdeluvun, joka ilmaisee, moniko kielenoppaista käytti käännöksessään partitiivia pro akkusatiivia, d) tyypillisen karjalankielisen käännöksen: (1) *Zabud' mašinu* ’unohda auto’ 0:15 *Unoha mašina* , (2) *Podoždi mašinu* ’odota autoa’ 15:0 *Vuota mašinua* , (3) *Mašinu našli okolo doma* ’auto löydettiin talon luota’ 0:15 *Mašina löüvefih kojın luona* , (4) *Oni zametili mašinu* ’he havaitsivat auton’ 0:15 *Hüö dogadittih mašina* , (5) *Oni znajut mašiny* ’he tuntevat autot’ 0:15 *Hüö tījetäh mašinat* , (6) *Ona ždēt mašinu* ’hän odottaa autoa’ 15:0 *Heän vuottau mašinua* , (7) *Kotël našli okola doma* ’kattila löydettiin talon luota’ 0:15 *Kattila löüvefih kojın luona* , (8) *Kolja našël kotël* ’Niko löysi kattilan’ 0:15 *Kol'a löüd'i kattilan* , (9) *Kolja videl mašinu* ’Niko näki auton’ 5:10 *Kol'a nägi mašinan* , (10) *Kolja ne videl mašinu* ’Niko ei nähnyt autoa’ 15:0 *Kol'a ei nägen mašinua* .

Kuten huomataan, karjala on muuten suomen kannalla, mutta lauseessa (9) on horjuntaa: kolmasosa kielenoppaista käyttää partitiivia (*Kola nägi mašinua*). Tämä selittyy siltä pohjalta, että murteen *nägie* ei ole yhtä perfekttiivinen kuin suomen *nähdä* (jonka yksiköllinen jaotontarkoitteinen objekti on lähes aina akkusatiivissa; vrt. viron *nägema* , joka saa myönteisissäkin lauseissa partitiiviobjektin: *Ma näin seda raamatut* ’näin sen kirjan’). Testi siis osoittaa, että karjalan partitiivitendenssi ei koske elotontarkoitteisia objekteja (kuten on aiemmissa tutkimuksissa todettukin).

Elollistarkoitteisen mutta ei-persoonaisen objektin määräytymistä tutkin

seuraavien 10:n lauseen avulla: (11) *Zabud' sobaku* 'unohda koira' 0:15 *Unoha koira*, (12) *Podoždi sobaku* 'odota koiraa' 15:0 *Vuota koirua*, (13) *Sobaku našli okolo doma* 'koira löydettiin talon luota' 0:15 *Koira lööveftih kojın luona*, (14)! *Oni zametili sobaku* 'he huomasivat koiran' 9:6 *Hüö dogadittih koirua*, (15)! *Ljudi videli sobaku* 'ihmiset näkivät koiran' 12:3 *Rahvas nägeftih koirua*, (16) *Volki s'eli etih sobak* 'sudet söivät ne koirat' 0:15 *Hukat šüötih nämä koirat*, (17) *Oni znajut sobak* 'he tuntevat koirat (koiria)' 3:12 *Hüö tījetäh koirat*, (18)! *Vožmi sobaku na ruki* 'ota koira syliin' 1:14 *Ota koira üškäh*, (19)! *Kolja videl sobaku* 'Niko näki koiran' 9:6 *Kola nägi koirua*, (20) *Kolja ne videl sobaku* 'Niko ei nähnyt koiraa' 15:0 *Kola ei nägen koirua*.

Nyt jo saattaa havaita selvän partitiivitendenssin. Mainitsin äsken, että kolmasosa informanteista käänsi *Kolja videl mašinu* -lauseen elotontarkoitteisen objektin partitiivimuotoon. Kuten nähdään, vastaava elollisviitteinen lause (19) sai partitiiviobjektin lähes kahdessa kolmasosassa tapauksia (sain saman tuloksen, kun tarkistin toisessa yhteydessä lauseella *Ja videl sobaku* 'näin koiran'). Tätä suhdetta ei voi selittää kuin partitiivitendenssin pohjalta. Lauseen (14) käänöksissä suhde oli sama, vaikka vastaavassa elotontarkoitteisessa tapauksessa (4) objekti oli aina nominatiivimuotoinen akkusatiivi. Lauseen (15) käänöksissä suosittiin partitiivia jo todella lujasti (odottomattoman lujasti: vrt. (19):ään).

Lauseen (18) käänsi vain yksi kielenopas (vahingossa?) partitiiviobjektilliseksi, ja muista tähän mennessä käsittelemättömistä lauseista saivat (11), (12), (13) ja (20) yksiselitteisen samat objektit kuin suomen vastineet. Se, että lauseen (17) käänökseen tuli kolme ja lauseen (16) käänökseen ei yhtään partitiiviobjektia, on myös suomen mukaista, kun ottaa huomioon edellisen tulkintavaihtoehdot; partitiivitendenssi ei siis näy koskevan monikollisia ei-persoonais-elollisia substantiiviobjekteja. Esimerkeistä (11), (13) ja (18) havaitsee, että kyseisentyyppisten objektien partitiivitendenssi ei koske myöskään lausekkeita, joita vastaavissa suomen tapauksissa on sijana päättötön akkusatiivi (huomaa kuitenkin yksi (18):n käänös).

Persoonasten substantiiviobjektien ja vastaavan *ken*-pronominin sijanvaihtelusta tein päätelmiä seuraavien lauseiden avulla: (21) *Zabud' mal'čika* 'unohda poika' 0:15 *Unoha poika*, (22) *Podoždi mal'čika* 'odota poikaa' 15:0 *Vuota poigua*, (23) *Mal'čika našli okolo doma* 'poika löydettiin talon luota' 0:15 *Poiga lövveftih kojın luona*, (24)! *Oni zametili mal'čika* 'he huomasivat pojan' 13:2 *Hüö dogadittih poigua*, (25)! *Ljudi znajut etogo mal'čika* 'ihmiset tuntevat sen pojan' 8:7 *Rahvas tījetäh iädä poigua*, (26)! *Medved' ubil mal'čika* 'karhu tappoi pojan' 10:5 *Kon-die tappoi poigua*, (27) *Vy znaete etih mal'čikov* 'te tunnette ne pojat

0:15 *Tüö tĭjätte nĕmä pojat*, (28)! *Nadja videla mal'čika* 'Nadja näki pojan' 15:0 *Nada nĕgi poigua*, (29) *Nadja ne videla mal'čika* 'Nadja ei nähnyt poikaa' 15:0 *Nada ei nĕgen poigua*, (30)! *Kogo on vzial v žĕny* 'kenet hän otti vaimokseen' 7:8 *Kenen heän otti naižeksi*.

Karjalan partitiivitendenssi ilmenee näiden lauseiden käännoksissä astetta vahvemmin kuin juuri edellä tarkastellussa ryhmässä. Ne lauseet, joiden vastineilla olisi suomessa päätteetön akkusatiivi, ovat tässäkin ryhmässä objektiltaan päätteettömiä. Monikollisessakin tapauksessa (27) kaikki käännookset ovat – hieman yllättävästi – objektiltaan nominatiivin muotoisessa akkusatiivissa (*nĕmä pojat*). Objekti on niin ikään suomen mukainen partitiivi lauseiden (22) ja (29) käännoksissä. Tähänastinen ei siis osoita minkäänlaista partitiivitendenssiä. Sen sijaan lauseiden (24), (25), (26) ja (28) käännookset ilmentävät hyvin selvää kallistumista suomen kannalta oudoille linjoille: (24):ssä ja (28):ssa partitiivitendenssi on useaa yksikköä vahvempi kuin ei-persoonaisissa vastineissa (14) ja (19); tapauksilla (25) ja (26) ei ole vastinetta edellä, mutta niidenkin partitiividominanssi on ilmiselvä vaikkapa suomeen verrattuna. Ero persoonaisen ja ei-persoonaisen elollisen objektin välillä ei ole kaikkiaan suuren suuri, mutta on jo kapean otannan perusteella kiistaton.

Lauseen (30) akkusatiivikäännoös kilpaili tasaväkisesti *Kedä heän otti naižeksi* -vaihtoehdon kanssa, mikä osoittaa partitiivitendenssin koskevan myös *ken*-pronominia. Kyseinen 7:8 -suhdeluku (kuten myös 8:7 tai vielä 9:6 tai 6:9) on merkinä jokseenkin vapaasta vaihtelusta. Tämä saattoi ilmetä käytännössä niinkin, että informantti käänsi toistamiseen testattuna saman objektin akkusatiiviin aiemman partitiivin sijasta tai päinvastoin ja – kuvaavaa kyllä – uskoi nyt nimenomaan uusimman ratkaisun oikeellisuuteen.

Päätelmät persoonapronominien objektimuodoista perustan seuraaviin lauseisiin:

– *Mie*: (31)! *Menja vyzvali v školu* 'minut kutsuttiin kouluun' 15:0 *Milma kučuttih školah*, (32) *Podoždi menja* 'odota minua' 15:0 *Vuota milma*, (33)! *Vyzvaj takže menja* 'kutsu myös minut' 15:0 *Kuču milmaine tože*, (34)! *Oni zametili menja* 'he huomasivat minut' 15:0 *Hüö dogadittih milmaine*, (35)! *Kolja pobedil menja* 'Niko voitti minut' 2:13 *Kol'a voitti miun*, (36) *Kolja ne pobedil menja* 'Niko ei voittanut minua' 15:0 *Kol'a ei voittan milma*.

– *Šie*: (37)! *Tebja pobedili* 'sinut voitettiin' 15:0 *Šilma voitettih*, (38)! *Tebja našli okolo doma* 'sinut löydettiin talon luota' 15:0 *šilmaš löüveitih kojın luona*, (39)! *Medvedi s'edjat tebja* 'karhut syövät sinut' 15:0 *Kondiet šüvväh šilmaš*, (40)! *Oni znajut tebja* 'he tuntevat sinut' 15:0 *Hüö tĭjetäh šilmaš*.

– *Heän*: (41)! *Oden' ego 'pue hänet' 15:0 Šuorita händ'ä*, (42)! *Voźmi ego na ruki 'ota hänet syliin' 15:0 Ota händ'ä kăzih*, (43)! *Eë vydali zamuž 'hänet annettiin vaimoksi' 15:0 Händ'ä annettih miehellä*, (44)! *Ja pobedil ego 'minä voitin hänet' 2:13 Mie voitin hänen*; (45)! *Oni znajut ego 'he tuntevat hänet' 10:5 Hüö tĳetäh händ'ä*, (46)! *Ja videl ego 'näin hänet' 15:0 Mie näin händ'ä*, (47) *My escë ne videli ego 'emme ole vielä nähneet häntä' 15:0 Müö viel_emme nägen händ'ä*.

– *Müö*: (48)! *Vyruci nas iz bedy 'päästä meidät pälkähästä' 13:2 Piäššä meid'ä bedašta*, (49)! *Medvedi s'edjat nas 'karhut syövät meidät' 5:10 Kondiet šĳvväh meät*, (50) *Ona ždët nas 'hän odottaa meitä' 15:0 Heän vuottau meid'ä*, (51)! *Kolja videl nas 'Niko näki meidät' 10:5 Kol'a nägi meid'ä*, (52), *Kolja ne videl nas 'Niko ei nähnyt meitä' 15:0 Kol'a ei nägen meid'ä*.

– *Tüö*: (53) *Ja vseгда rad videt vas 'minusta on aina hauska nähdä teitä (teidät)' 15:0 Mie olen kaikičči ruadi nägie teid'ä*, (54)! *Oni znajut vas 'he tuntevat teidät' 11:4 Hüö tĳetäh teid'ä*, (55) *Ja davno ne videl vas 'en ole aikoihin nähnyt teitä' 15:0 Mie ammuin en ole teidä nägen*, (56)! *Ja pobedil vas 'minä voitin teidät' 1:14 Mie voitin teät*.

– *Hüö*: (57)! *Ih pobedili 'heidät voitettiin' 9:6 Heid'ä voitettih*, (58) *Podoždi ih 'odota heitä 15:0 Vuota heid'ä*, (59)! *Vragi ubili ih 'viholliset tappoivat heidät' 9:6 Vragat tapettih heid'ä*, (60) *Nam interesno slušat ih 'meitä kiinnostaa kuunnella heitä' 15:0 Meill_on interesna kunnella heid'ä*.

Nämä lauseet osoittavat, että persoonapronominit yhtäältä eroavat muista persoonaisista ilmauksista ja toisaalta että *mie*, *šie* ja *heän* käyttäytyvät objekteina hieman eri tavoin kuin monikollinen kolmikko *müö*, *tüö*, *hüö*; myös *heän*-pronominin ja *mie* + *šie* -parin välillä on jonkinlainen ero.

Kuten esimerkeistä nähdään, yksikön persoonapronominit ovat aina partitiivissa, kun lauseen predikaatti on 2. p:n imperatiivi tai (aito) passiivi. Tässä suhteessa ne eroavat selvästi vastaavista substantiivilausekkeista, jotka ovat näissä tapauksissa lähes aina nominatiivinmuotoisessa akkusatiivissa (ks. edeltä). Sama partitiivitendensi ilmenee myös monikollisissa persoonapronomineissa mutta ei yhtä vahvana: *müö*, *tüö*, *hüö* ovat imperatiivin tai passiivin yhteydessä useimmiten partitiivissa; toisena vaihtoehtona on spesifinen *t*-akkusatiivi (vertaa esim. (37):ää (57):ään.) Ainakin lauseiden (40) ja (45) perusteella voi väittää, että *heän* ei saa objektina partitiivimuotoa yhtä herkästi kuin *sie* tai *mie* (jotka ovat objekteina lähes aina partitiivissa; vain eräät harvat määräverbit – mm. yllä esiintyvä *voittoa* 'voittaa' – suosivat akkusatiivia).

Persoonapronominit ovat myös muissa kuin imperatiivi- ja passiivita-pauksissa selvästi useammin partitiivissa kuin – persoonaviitteisetkin –

substantiivilausekkeet (seuraa esim. sarjaa (4) – (14) – (24) – (34) – tai vertaa lauseita (25), (40) ja (46)). Tälläkin lohkolla partitiivitendenssi on yksikössä astetta vahvempi kuin monikossa (vertaa vaikkapa (39):ää (49):ään tai (45):tä (51):een).

3. Se aineisto, jonka perusteella olen tehnyt päätelmiä karjalan objektin sijaanvalinnasta, ei ole järin runsas, mutta se osoittaa tutkimastani murteesta tietyn kiistattoman partitiivitendenssin (jollaiseen jo aiemmat tutkimukset – ennen muuta Ojajärvi 1950 – ovat kiinnittäneet huomiota). Tämä tendenssi käsittää yhtäältä sen, että 1) suomeen verrattuna odottamatonta partitiivin suosintaa ilmenee vain elollistarkoitteisissa objekteissa ja 2) että tendenssi ilmenee vahvimpana yksikön persoonapronomineissa ja 3) että tendenssi hallitsee noita pronomineja passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa niin täydellisesti, ettei akkusatiiviobjekti liene mahdollinen. Uutta havaitsemasani on ensinnäkin se, että tutkimassani murteessa muut kuin persoonapronominit eivät esiinny partitiiviobjekteina passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa (Ojajärvellä 1951: 42, 137–138 on vastaavia esimerkkejä myös persoonaisista substantiivilausekkeista). Toiseksi – tämä on mielestäni tuloista tärkein – materiaalini osoittaa, että partitiivitendenssi ilmenee vähe- ten ja lopuksi häviten sellaisessa sangen universaalistyyppisessä hierarkiassa, jonka huipulla ovat yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit ja pohjalla eloton tarkoitteiset substantiivi-ilmaukset.

Oheinen kuvallinen esitys (1) ilmaisee summittaisesti, millä linjoilla tutki- mani karjalan murteen objektin sijaanvaihtelu poikkeaa suomen sijaanvalin- nasta. Diagrammi ei pohjaudu vain niihin määräsuhteisiin, jotka erottavat testituloksissani karjalan erityyppiset objektit suomen vastineista, vaan myös havaittujen suhteiden tulkintaan. Näin siksi, että eri leksikaalisten ryhmien testilauseet eivät ole tilastollisesti rinnastettavia (mikä tietenkin on testin suunnittelun puutteita).

(1) mie, šie	a a a a a a a	b b b b b b b b	c c c c	----
heän	a a a a a a a	b b b b b b	c c c c	-----
müö, tüö, hüö	a a a a a a a	b b b b b	c c	-----
henkilöviitteiset	a a a a a a a	b b b b b		-----
subst. lausekkeet				
muut elollisviitt.	a a a a a a a	b b b		-----
subst. lausekkeet				
elotonviitteiset	a a a a a a a			-----
subst. lausekkeet				

a-rivit edustavat suomen ja karjalan yhteisiä, aspektinmukaisia partitiivin-objekteja ja b- ja c-rivit karjalan erityisen partitiivitendenssin aiheuttamia aspektinvastaisia esiintymiä. Kuten nähdään, kun objekti on eloton viitteinen, karjalan sijanvalinta on suomenmukaista, ts. myönteisissä lauseissa puhtaasti aspektin säätelemää. Mutta kun objekti tarkoittaa elollista vaan ei persoonaista oliota, karjalan normaalilauseissa jo esiintyy aspektinvastaisia partitiiviobjekteja (= jono bbb). Ilmiö on edellistä näkyvämpi, kun objektit ovat henkilö tarkoittaisia substantiivilausekkeita. Monikolliset persoonapronominit ovat sitten normaalilauseissa muuten (arviolta) kutakuinkin yhtä usein aspektinvastaisesti partitiivissa kuin edellinen ryhmä, mutta nyt lisänä ovat passiivi- ja 2. p:n imperatiivipredikaatteihin liittyvät niin ikään aspektinvastaiset objektit (c-rivi). Yksikössä, etenkin 1. ja 2. persoonassa kummankinlaiset objektit ovat vielä tavallisempia. Mutta yhäkin esiintyy – muissa kuin mainituissa poikkeustyyppin lauseissa – akkusatiiveja tiettyjen hyvin vahvasti perfektiiivisten verbien yhteydessä; oikealle ojentuva katkoviiva tarkoittaa niitä (esim. *Heän voitti miun*).

4. Miten karjalan partitiivitendenssi selittyy? Se vaihtoehto on poissa laskuista, että kyse olisi karjalan aspektin erikoisuuksista, siis lähinnä siitä, että karjalan koodiin kuuluisi kuvata tapahtumiset suomea herkemmin imperfektiivisiksi (vrt. karjalan *nägie* ja suomen *nähdä*). Jos partitiiviobjektien runsaus johtuisi vain aspektista, pitäisi partitiivia merkitä yhtä runsaasti kaikkien leksikaalisten ryhmien objekteihin. Kuten näimme, niin ei nimenomaan ole.

Ainoa tähänastinen karjalan partitiivitendenssin selitys nojaa venäjän genetiivin malliin (Grünthal 1941: 4, 14, 216, 279, Ojajärvi 1950: 42–43, 112, 137–141, Kont 1963: 97–106; uusi ja ainoa karjalan lauseoppi – Fedotova 1990 – ohittaa ilmiön parilla maininnalla). Venäjässähän on sangen moni objekti nominatiivimuotoisen akkusatiivin sijasta genetiivimuotoinen, kun objektin tarkoite on elollinen (tämä pätee maskuliinisubstantiiveihin ja monikollisiin feminiineihin; feminiineillä on yksikössä oma spesifinen akkusatiivinsa tai sitten ne ovat nominatiivimuotoisia; persoonapronominien akkusatiivi on aina genetiivimuotoinen, vaikka – 3. persoonassa – tarkoite olisi eloton).

Genetiiviteoria tuntuu kyllä selittävän elollisuuden yhteyden aspektinvastaisiin partitiiviobjekteihin, mutta muuten teoria onkin sitten vallan pätemätön.

Ensinnäkin: Venäjän genetiivi vastaa merkitykseltään primaaristi karjalan genetiiviä ja toisaalta karjalan objekteista huomattava osa on juuri genetiivimuotoisia tai kuten toisin sanotaan, päätteellisessä akkusatiivissa. Luulisi

siis, että karjalan genetiiviobjektit olisivat runsastuneet venäjän vaikutuksesta ja että nuo runsastuneet genetiiviobjektit olisivat nimenomaan elollisviitteisiä. Mistään tällaisesta ei ole merkkejä. Sen sijaan vepsässä, johon venäjä on vaikuttanut olennaisesti syvemmin kuin karjalaan, ovat genetiiviobjektit vallanneet partitiivilta alaa; esim. *Job vinan* -tyyppinen lause on tavallinen imperfektiivisessä merkityksessä 'juopi viinaa' (Kettunen 1943: 104–110); osittain tämä voi olla nimenomaan venäjän genetiivin mukaista (ks. jäljempää).

Toiseksi: Mainittu venäjän sijaoppositio on nominatiivin ja genetiivin välinen, mutta karjalassa ovat vastakkain genetiivimuotoinen akkusatiivi (venäjän nominatiivin oletettu vastine) ja partitiivi (venäjän genetiivin oletettu vastine). Vain toisessa kielessä siis on kyse päätteettömän ja päätteellisen muodon vastakohdasta, ja ylipäätään sijaparien väliltä puuttuu kaikki symmetrisyys.

Kolmanneksi: Venäjän genetiiviin pohjaava partitiivitendenssin selitys jättää ratkaisematta, miksi karjalassa suositaan partitiivia ennen muuta persoonapronomini- ja muissa persoonaisissa objekteissa eikä tasaisesti kaikissa elollisissa tapauksissa. Genetiiviteoria ei myöskään selitä, miksi partitiivitendenssi on erityisen vahva passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa, jos objekti on persoonapronomini, mutta muuten olematon (kuten tutki-
massani murteessa) tai heikko (Ojajärvellä mts. 137 on esimerkki *ana miula värđiineä* 'anna minulle varttinä').

Totta kyllä on, että venäjän genetiiviä kytkee karjalan partitiiviin se tunnettu ja paljon pohdittu seikka, että osittain ablatiivilähtöisellä venäjän genetiivillä on muiden tehtäviensä ohella samantyyppistä käyttöä kuin itämerensuomen partitiivilla: kielteisen eksistentiaalilauseen subjekti on venäjässä normaalisti genetiivi (esim. *U Vasi net bileta* 'Vasjalla ei ole lippua'), ja samantapaista käyttöä on myönteisissä aineilmauksissa (esim. *Vypej vody* 'juo vettä'; kielteisen lauseen objektikin on useimmiten akkusatiivin sijasta genetiivi (esim. *Ja ne polučil tvoego pišma* 'en saanut kirjettäsi'; konkreettiset ja nimenomaan henkilöviitteiset objektit ovat kielteisissäkin lauseissa kuitenkin yleensä akkusatiivissa; Ojanen 1974: 125–126). Yhtä kaikki on vaikea ymmärtää, miksi karjalainen olisi kytkenyt partitiivinsa tällaisen mutkan kautta venäjän genetiiviin, kun oma genetiivi on objektinakin tätä paljon lähempänä.

5. Juuri käsitelty genetiiviteoria on ainoa aiemmin esitetty selitys karjalan partitiivitendenssille. Kont (mts. 102) kyllä yhdistää ilmiön persoonapronominien ja passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseiden osalta tiettyihin yleisiin itämerensuomalaisiin tendensseihin, mutta ei etene niistä karjalan ten-

denssin kokonaisselitykseen. Koska nuo yleisitämerensuomalaiset pronomien partitiivitendenssit ovat nähdäkseni mitä relevanteimpia myös karjalan partitiivihakuisuuden kannalta, pysähdyn hetkeksi kuvaamaan niitä.

6. Objektin sijanmerkintä perustuu nimenomaan subjektin ja objektin erotamiseen, ja referenssiltään ehdottomasti subjektimaisimpia ilmauksia ovat persoonapronomininit, joten on mitä luultavinta, että varhaiskantasuomessa kaikki persoonapronomiobjektit olivat *-m*-päätteisiä. Muuten akkusatiivila merkittiin vain yksiköllisiä definiittisiä ja/tai persoonaviitteisiä objekteja. Näin voi olettaa ennen muuta etäsukukielten edustuksen pohjalta (ks. Wickman 1955 ja Comrie 1975).

Kun kantakielen sananloppuinen *-m* ja sen mukaisesti myös akkusatiivin *-m* muuttui *-n*:ksi, genetiivi ja akkusatiivi tulivat samanmuotoisiksi. Tästä homomorfiasta oli ilmeisesti huomattavaa haittaa, koska varsinkin monikollisista genetiivimuotoisista persoonapronomiakkusatiiveista on ponnisteltu eri tavoin eroon lähes kaikkialla itämerensuomen piirissä: yhtäällä on otettu käyttöön spesifinen *t*-akkusatiivi, toisaalla partitiivi on yleistetty ainoaksi objektin muodoksi. Monella taholla *t*-akkusatiivi tai partitiivin yleistys on levinnyt yksikönkin persoonapronomineihin. Vain suomen länsimurteiden edustus on vanhalla kannalla. Liivissä ja käytännöllisesti katsoen virossa sekä monikon että yksikön persoonapronomininit ovat objekteina aina partitiivimuotoisia. Vepsässä ja pääosissa lyydiä ja aunusta vain monikko on aina partitiivissa; pohjoislyydissä näin on yksikössäkin. Suomen itämurteissa ja niiden pohjalta yleiskielessä taas on *t*-akkusatiivi sekä yksikössä että monikossa. Karjalassa, läntisimmässä aunuksessa, inkeroisessa ja vatjassa persoonapronominien *t*-akkusatiivi on vain monikossa; yksikössä on edelleen *miun*, *siun*, *hänen* tms.

Kun akkusatiivin päätte oli vaihtunut *-m*:stä *-n*:ksi ja partitiivi yleistynyt imperfektiivisen aspektin ilmaisimeksi, kielessä oli neljänlaisia persoonapronominien ja substantiivien sijanmerkintäsuhteita: yksikölliset pronominit ja substantiivit (a) subjektillisissa ja (b) subjektittomissa (= 2. persoonan imperatiivi- ja sittemmin passiivi-) lauseissa ja vastaavat monikolliset pronominit ja substantiivit (kohdat c ja d oheisessa kaaviossa (2); muodot äänteellisesti nykysuomea):

(2)	a	minun	pojan	c	meidän	pojat
		minua	poikaa		meitä	poikia
	b	minun	poika	d	meidän	pojat
		minua	poikaa		meitä	poikia

Se, että juuri *meidän*-tyypin muodot ovat vaihtuneet muihin ensimmäiseksi ja laajimmalla alueella, selittyy siltä pohjalta, että tyyppi on — paitsi homonyminen genetiivin kanssa — lukuluokassaan morfologisesti orpo ja semanttisesti motivoimaton (eihän akkusatiivi ilmaissut enää kuvatussa vaiheessa erityistä definiittisyyttä tai persoonaisuutta). Niinpä muoto korvattiin partitiivilla (aspektin ilmaisemisesta tinkien) tai toisella yksiselitteisellä objektin sijalla: substantiivien monikon mallisella *t*-akkusatiivilla; kumpikin levisi sittemmin murteittain myös yksikköön.

Monikon muutosta edisti varmaankin se, että monikollisia persoonapronominigenetiivejä oli varhemmin — kuten jäänteellisesti yhä nykyään — kah- ta morfosemanttista tyyppiä. Esim. *me*-pronominista oli yhtäältä perustyyppinen genetiivi (kuten vepsän *meiden*) ja toisaalta *-jA*-johtimellinen **mejan*, joka ilmaisi puhujan elinkollektiivin asuinpaikkaa, yhteisön edustajia (usein muita kuin puhujaa) tms. ja jota puhuja käytti ennen muuta subjektina, siis muodosta huolimatta nominatiivina (ts. *Meidän lähtivät kaikki kalaan* -tyyppisesti; vrt. vepsän *meja-*, jota on enää vain ulkopaikallissijoissa; ks. Tunkelo 1933, Kettunen 1943: 391, Ojajärvi 1950: 71–74; suomen murteista tapaa vastaavia leksikaalisia suhteita). Nämä kaksi genetiiviä ovat sittemmin sekoittuneet (huomaa esim. eräiden suomen länsimurteiden *meijän* pro *meirän* tms. ja viron nominatiivi *meie* 'me', joka on lähtöään selvä genetiivi; vrt. Kettunen mts. 39, 219; ks. Rapola 1966: 113–114). Ymmärtää hyvin, että kun tällaisen possessiivikentän tuntumaan ilmestyi homomorfisia akkusatiiveja, ne pyrittiin erottamaan genetiiveistä ja merkitsemään objekteiksi erityisellä *t*-akkusatiivilla tai sitten partitiivilla.

Subjektittomissa, ts. passiivi- tai 2. persoonan imperatiivilauseissa genetiivimuotoinen akkusatiivi on voinut korvautua myös nominatiivilla — eihän ole subjektin ja objektin sekaantumisen vaaraa. Näin on laita laajalti suomen länsimurteissa (esim. *Minä viedään*, ks. Lehtinen 1985). Tämä kehitys on voinut saada alkunsa yhtä hyvin yksiköstä kuin monikosta (huomaa orpo *minun* kaavion (2) kohdassa b). Lehtinen johtaa ilmiön substantiivien sijanmerkinnän mallista. Tällä on epäilemättä ollut ratkaiseva osuus kehityksessä, mutta syynä on kai ollut myös pyrkimys päästä eroon genetiiviakkusatiiveista, joita on subjektittomissa lauseissa (kuten monikossakin) vain pronomineilla ja jotka esim. siltään lauseen alusta tulkittuina ovat hyvin epäinformatiivisia tai suorastaan harhaan johtavia (verrattuna nominatiiviin, puhumattakaan partitiivista tai *t*-akkusatiivista; vrt. *Sinun nähtiin* ja *Sinä/sinua/sinut nähtiin*). Tähän viittaa se, että niissä muissa osissa itämerensuomea, joissa ei ole *t*-akkusatiivia, aspektinvastainen partitiivi on yleisin juuri subjektittomissa lauseissa (Kont mts. 102, 105, Genetz 1884: 188). Tätä nimenomaan passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa havaittavaa parti-

tiivistumista voikin pitää itämerensuomen yleisen partitiivitendenssin toisena haarana.

Persoonapronominien kaksipohjainen partitiiviekspansio ei silläan riitä selittämään karjalan partitiivitendenssiä. Karjalassahan on ennen partitiivin yleistymistä ollut monikon *-t*-akkusatiivi (*meät* ym.), ja mahdollinen yksikön pronomien syntaktisehtoinen partitiivikanta passiivi- ja imperatiivilauseissa on tuskin voinut sellaisenaan aiheuttaa laajaa kehitystä. Teoriassa on tietenkin mahdollista, että karjalan muutokset olisi aiheuttanut pohjoislyydi; siinä kaikki persoonapronomiobjektit ovat partitiivistuneet yleistyypin, vepsäpohjaisen kehityksen voimasta (muuta partitiivitendenssiä ei juuri murteessa ole). Vaikutussuunta lyydistä karjalaan on kuitenkin äärimmäisen epätodennäköinen; odottaisi pikemmin päinvastaista.

7. En siis usko, että karjalan partitiivitendenssi johtuisi suoraan venäjän genetiiviobjektin mallista tai yleisitämerensuomalaisesta persoonapronominien partitiiviekspansioista taikka näiden yhteisvaikutuksesta. Oletan kuitenkin, että mainituilla ilmiöillä on ollut osuutensa kehityksessä. Tärkein, laukaiseva syy on kuitenkin muu. Sellaiseksi oletan venäjän persoonapronominisysteemin sijasuhteiden mallin. Lisäksi kehitystä on ohjannut ja vahvistanut tietty universaali grammaattinen tendenssi.

8. Karjalan persoonapronomininit ovat oletettavasti olleet alkuaan objekteina monikossa aspektin mukaan *meidä* ym. -partitiiveja tai suomen tyyppisiä *meät* ym. -akkusatiiveja; yksikössä on ollut vastaavasti partitiivi *milma*¹ (toissijaisesti *miuda* tms.) tai genetiivinmuotoinen *miun*; mistään yksikön *minut*-tyypistä ei karjalassa ole merkkiäkään. Akkusatiivin ja partitiivin jakautuma on poikennut sikäli muiden nominien sijasuhteista, että persoonapronominien partitiivi ei ole ilmaissut myönteisissä lauseissa pelkkää imperfektiivistä aspektia, vaan on ollut yllä kuvatulla tavalla myös passiivin ja imperatiivin motivoima. Systemissä on siis ollut jo tietty sillanpääasema partitiivitendenssille.

Venäjässä on *ja* ja *ty* -persoonapronomineja vastaavat possessiivipronomininit *moj* 'minun' ja *tvoj* 'sinun'. Ne ovat selvästi erillään objekteina käytettävistä genetiivimuodoista *menja* ja *tebja*; nämä ovat mainittujen pronomien ainoat objektimuodot. Yksikön primaarien persoonien pronominijärjestelmä rakentuu siis venäjässä nominatiivin lisäksi selkeistä possessiivi-il-

¹ Outo *milma(ñe)* -muoto on syntynyt oletettavasti dissimilaation kautta. Ensin on ollut *minuani*, josta on saatu *u:n* ja nasaalikasautuman motivoima *miluani*, ja tästä edelleen *milma(ñe)*. *Šilmas(š)* on mallin mukainen muodoste (Ojansuu 1918: 65–66).

mauksen ja genetiivi-akkusatiivin pareista; karjalan kuva on (alkuaan ollut) hiukan monimutkaisempi, kuten oheisesta asetelmasta (3) käy ilmi.

(3)		venäjä		karjala	
	nom.	ja	ty	mie	šie
	poss.	moj	tvoj	miun	šiun
	obj.	menja	tebja	milma	šilma
				miun	šiun

Oletan, että karjalan partitiivitendenssi on saanut alkunsa siitä, että systeemiä on alettu yksinkertaistaa venäjän mukaiseksi, ts. sellaiseksi, että possessiivi-ilmaus eroaa selvästi objektimuodosta. *Miun* ja *šiun* ovat siis alkaneet yksinkertaistua venäjän *moj* ja *tvoj* -pronomien täysiksi vastineiksi, ja *milma* ja *šilma* ovat saaneet vastaavat *menja* ja *tebja* -tehtävät. Kehityksen liikkeelle lähtöä on helpottanut se, että kielen passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa on jo vanhastaan esiintynyt partitiivisijaisuutensa vuoksi aspektinvastaisia persoonapronominiobjekteja. (On muuten vaikea olla uskomatta, ettei myös *milma* + *šilma* ja *menja* + *tebja* -parien äänteellinen samantyyppisyys olisi vaikuttanut edes jossain määrin kehitykseen.)

Kun kielessä äärimmäisen keskeisten *mie* ja *šie* -pronomien sijasyntaksi on tällä tavoin alkanut vahvasti kallistua uudelle kannalle, niin tendenssi on tarttunut muihin persoonapronomineihinkin – vaikka monikossa jo oli *meät*, *teät*, *heät* – ja sitä kautta muihin persoonaisiin objekteihin ja vihdoin koko elollistarkoitteisten objektien piiriin. Edellähän havaittiin, että partitiivitendenssi on vahvin juuri yksikön 1. ja 2. persoonassa ja että se ulottuu siitä tasaisesti heikontuen koko elollisen piiriin. Se, että leviäminen on rajoittunut elollistarkoitteisten objektien alueelle, voi olla osittain venäjän mallin ohjaamaa: venäjässähän – kuten edellä todettiin – erotetaan useimmissa tapauksissa elollistarkoitteiset objektit sijanvalinnalla muista. Mutta partitiivitendenssin alkuunpanijaksi tätä venäjän piirrettä ei voi olettaa.

Yksi juuri esittämäni tukeva todiste on se, että sellaisissa osissa karjalan murteita, joissa yleinen partitiivitendenssi on heikko, voivat kuitenkin *milma* ja *šilma* olla yksinomaiset objektimuodot. (Näin ainakin vienankarjalassa; vienaa äidinkielenään puhuva tutkija Pekka Zaikov totesikin Helsingin yliopistossa 4.10.90 järjestetyssä karjalan kielen seminaarissa, että jopa lause *Kolja pobedil menja* – ks. edeltä s. 422, esimerkki (35) – kääntyisi murteeseen *milma*-objektilliseksi.)

Kuvattu partitiivikehitys on tyypiltään sellaista, että se voisi ainakin saada alkunsa missä tai kenessä tahansa karjalan kielen piirissä. Tämä selittää yh-

täältä vapaan vaihtelun laajuuden ja toisaalta tendenssin epämääräisehkön levikkialueen (josta myöhemmin).

9. Luonnehtisin juuri sanottua selitysmallini erityiseksi puoleksi. Karjalan kehitys on ymmärrettävissä myös universaalilta kannalta. Se, että loppujen lopuksi on syntynyt koko kielen kannalta mainittava tendenssi, johtuu tietenkin kumpienkin tekijöiden vaikutuksesta ja — kuten kaikki historiassa — silkasta sattumastakin.

Universaalilta kannalta merkille pantavaa on se, että aspektinvastainen partitiiviobjekti on karjalassa sitä yleisempi, mitä lähempänä objektin referentti on tyypiltään puheaktipersonaa eli puhujaa ja kuulijaa. Edellä esittämäni partitiiviobjektin suositummuushierarkia yksikön 1. ja 2. persoonan pronomineista elotontarkoitteisiin ilmauksiin vastaakin universaalialta persoonaisuus- ja elollisuushierarkiaa, joka ilmenee mitä erilaisimpien kielten sijasyntaksissa, kongruenssi-ilmiöissä jne. Tämän hierarkian mukaan leksikaalisesti elollistarkoitteinen ilmaus on tavalla tai toisella etusijainen suhteessa elotontarkoitteeseen, persoonaviitteinen muuhun elollistarkoitteeseen ja vihdoin puhujaa tai kuulijaa tarkoittava ilmaus suhteessa kaikkiin muihin ilmauksiin.

M. Silverstein on kuvannut tunnetussa artikkelissaan (1976), kuinka subjektin leksikaalinen merkitys (ja osittain myös tämän suhde objektin merkitykseen) vaikuttaa ratkaisevasti siihen, onko subjekti eräissä Australian kielissä transitiivilauseessa nominatiivi- (jolloin objekti akkusatiivissa) vai ergatiivimuotoinen (jolloin objekti on absoluutiivissa). Joissain kielissä vain yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit ovat kuvatuunlaisina subjekteina nominatiivissa, toisissa lisänä ovat vastaavat duaalit, monikot jne. ja lopulta vihdoin on kieliä, joissa tarkoitteen elollisuus on ratkaiseva kriteeri. Milloinkaan ei esim. 3. persoonan pronomini voi olla ei-persoonaisobjektisen transitiivilauseen subjektina nominatiivissa, ellei sama päde kielessä 1. ja 2. persoonaankin. (Samaan tapaan indoeurooppalaiselta kannalta Garrett 1990, joka korostaa ergatiivin instrumentaalista taustaa; ks. myös esim. Foley—Van Valin 1985: 287—291 ja Laitinen 1989: 296—314).

Persoonaisuus-/elollisuushierarkian suhde sijanmerkintään pohjautuu lähinnä siihen, että prototyyppinen subjekti viittaa lauseen kuvaaman tilanteen tahtovaan ja toimivaan agenttiin, siis ennen muuta ihmiseen tai ainakin elolliseen. Prototyyppinen objekti on puolestaan ei-agenttiivinen ja ei-persoonainen/ei-elollinen. Mitä ylempänä subjekti ja mitä alempana objekti on hierarkiassa ja mitä selvempi on niiden suhteellinen ero, sitä vähemmän on syytä merkitä toista erikseen subjektiksi (ergatiivilla) tai toista objektiksi (akkusatiivilla). Erityisesti objektin merkintään vaikuttaa myös se, onko viit-

taus definiittinen (suomalais-ugrilaisissa kielissä definiittisyys ja elollisuus kytkeytyvät usein objektin sijanvalinnan suuntaajina yhteen; esim. Wickman 1950). Silloin taas ei ole funktionaalista syytä merkitä objektia, kun lauseesta puuttuu subjekti (näin on esim. suomen passiivi- ja 2. persoonan imperatiivilauseissa; ks. Comrie 1975.)

Hierarkia ilmenee Euroopan kielissä useimmiten persoonapronominien ja kaikkien muiden ilmausten vastakohtana objektin merkinnässä; esim. ruotsissa akkusatiivi merkitään vain persoonapronomineihin. Yleinen persoonaisuuden ja ei-persoonaisuuden vastakohta on relevantti mm. espanjan objektin merkinnässä (Hopper – Thompson 1980: 256). Elollisuus on taas venäjässä ja monissa uralilaisissa kielissä tärkeä objektin sijanvalintaa ohjaava piirre. Joitain pikku poikkeuksia lukuun ottamatta siis hierarkia on Euroopan kielissä ainakin silloin relevantti, kun on erotettava leksikaaliselta tyypiltään enemmän tai vähemmän agenttiivinen objekti subjektista.

Karjalan partitiivitendenssin funktiona ei ole subjektin ja objektin eksplisiittinen erottaminen. Tämähän toteutuu pitkälti jo siinä, että yksiköllinen objekti on subjektillisissa lauseissa aina muussa kuin nominatiivimuodossa. Sen sijaan karjalan tendenssi tähtää possessiivi- ja objektifunktion erottamiseen. Se, että tämä erottelu noudattaa samaa universaalia hierarkiaa kuin subjektin ja objektin sijanvalinta, on mitä ymmärrettävintä: aito possessiivisuus ei ole etäällä agenttivisuudesta ja se on sitä selvempää, mitä korkeammalla possessiivi-ilmauksen omistaja-tekijä on persoonaisuus-/elollisuus-hierarkiassa. Eihän eloton olio voi omistaa mitään, mutta *minun* ja *sinun* -tyyppisissä ilmauksissa possessiivisuus on huipussaan (huomaa monien kielten spesifiset possessiivipronominit, jotka rinnastuvat persoonapronominien spesifisiin objektimuotoihin). Jokin *miun* on prototyypin mukainen possessiivi kuten *mie* prototyypinen subjekti; sen sijaan *miun* on objektina epäprototyypinen päinvastoin kuin *milma*, joka on kielen ainoassa yksiselitteisessä objektin sijassa.

Voi tietenkin kysyä, eivätkö homomorfiset *miun* yms. possessiivit ja objektit eroa toisistaan lauseasemansa perusteella niissä (ts. transitiivisissa) lauseissa, joissa ne voivat yhtä lailla esiintyä. Niin tietenkin on paitsi silloin, kun possessiivi on elliptisenä subjektina; huom. vaikkapa *šiun mašina löövettih kojın luona a miun mečäštä* (sepittämäni esimerkki), jossa *miun* on kaksitulkintainen (ellei *milma* ole murteessa ainoa *mie*-pronominin objektimuoto). Mutta puhutussa kielessä ei riitä, että lauseenjäsenen funktio on selvä valmiissa lauseessa. Yhtä tärkeää on se, että kuulija voi jäsentää lausetta alustavasti sitä mukaa, kun puhuja lausetta tuottaa. Tässä suhteessa objektin yksiselitteinen sijanmerkintä palvelee yhtä lailla possessiivi-ilmauksesta kuin subjektista erottamista.

10. Kaiken kaikkiaan siis karjalan partitiivitendenssin kehitykseen on vaikuttanut ainakin neljä eri tekijää (sattuman lisäksi). Ryhmitän nuo neljä seuraavasti:

- 1a. Primaari laukaiseva syy eli venäjän persoonapronominien possessiivioppositio (*moj – menja* ja *tvoj – tebja*). Tämä malli aiheutti ja aiheuttaa *miun* ja *šiun* -muotojen korvaamista *milma* ja *šilma* -partitiiveilla objekteissa.
- 1b. Sekundaari laukaiseva syy eli yleinen itämerensuomalainen partitiivitendenssi, joka oli jo aiheuttanut erityyppistä persoonapronominien partitiivikehitystä (mm. *meidän* > *meitä* -tyyppisen antipossessiivittamisen).
- 2a. Primaari ohjaava tekijä eli universaali persoonaisuus- ja elollisuushierarkia, joka laajensi partitiivistumisen aluetta ja aiheutti sen, että partitiivistaminen oli ja on sitä intensiivisempää, mitä lähempänä objekti on leksikaalis-semanttisesti kehityksen lähtökohtaa eli yksikön 1. ja 2. persoonaa. Se, että hierarkia on tullut relevantiksi, johtuu siitä, että karjalan partitiivitendenssi tähtää objekti- ja possessiivifunktioiden erottamiseen ja että aito possessiivisuus kytkeytyy agentiivisuuden tavoin persoonaisuuteen ja elollisuuteen.
- 2b. Sekundaari ohjaava tekijä eli venäjän genetiiviobjektin malli. Tämä vahvisti kehityksen ulottumista koko elollisen piiriin.

On selvää, että laukaisevat syyt ja suuntaavat tekijät eivät ole todellisuudessa aivan niin selvästi erillään kuin juuri esitetyssä karkeassa yhteenvedossa. Onhan esimerkiksi hierarkian relevantistava possessiivi- ja objektifunktioiden erottamistarve selvästikin jonkinlainen syy siinä mielessä missä ims. partitiivitendenssikin (joka on pääosin tähdännyt juuri samaan).

11. Kuvatunlainen tai pikemmin kuvatunasteinen partitiivitendenssi rajoittuu karjalaan. Samansuuntaista mutta olennaisesti heikompaa kehitystä voi kyllä havaita vatjan, inkeröisen ja aunuksenkin piirissä. Näiden kielten persoonapronominisysteemit monikon *t*-akkusatiiveineen vastaavatkin karjalaa, ja jokaiseen on venäjä päässyt vaikuttamaan pitkällisesti ja monella tasolla. (Sanottu perustuu seuraaviin tekstikokoelmiin: Virtaranta 1967, Kettunen – Posti 1932, Makarov – Rjagoev 1969). Ehkä nykyaunuksesta saisi toisen kuvan, kun tarkkailisi nuorimman polven kieltä.)

Vepsässä ja lyydissä ei juuri havaitse persoonapronominien aspektinvas- taista partitiivistumista, vaikka venäjän vaikutus niihin on olennaisesti sy-

vempi kuin karjalaan ja vaikka niissä monikon persoonapronominit ovat jo valmiiksi partitiivissa (ks. Kettunen 1943: 88–125 ja tekstikokoelmia Zajceva–Mullonen 1969, Virtaranta 1967, Ojansuu–Kujola–Kalima–Kettunen 1964, Barancev 1978; hajatapauksia tietenkin on; ainakaan nykyvepsän ei luulisi poikkeavan mainituista lähteistä, sen verran konservatiivinen kieli vepsä on kaikessa vierasvaikutteisuudessaankin). Näyttääkin ilmeiseltä, että juuri monikon edustus on tehnyt venäjän vaikutuksen tyhjäksi. Jos näet yksikön pronominit alkaisivat vepsässä tai lyydissä mukautua venäjään, tämä kehitys olisi kuin omaan aspektittomaan monikkoon mukautumista ja kehitys hahmottuisi pronominisysteemin sisäiseksi järjestymiseksi. Näin onkin käynyt pohjoislyydissä, jossa persoonapronomiobjekti on aina *mindai*, *šindai*, *händai*, *meid*, *feid* tai *heid*. Karjalassa sen sijaan on ilmaistu passiivi- ja imperatiivilauseita lukuun ottamatta kaikilla persoonapronomiobjekteilla aspekteja samaan tapaan kuin muilla objekteilla.

Karjalassa partitiivitendenssi on syystä tai toisesta vahva vain eteläkarjalassa ja ehkä siinäkin tärkeä vain paikoin keskisissä ja pohjoisissa murteissa; vian- ja tytärkarjalan edustajat eivät näytä suosivan partitiivia kuin enintään persoonapronomineissa (näin ainakin teksteistä päätellen: Virtaranta 1967, 1971, Virtaranta–Suhonen 1978, Duhovnaja kul'tura segozerskih karel, Makarov 1963, Palmeos 1962, Rjagoev 1980)². Ilmiö ei selvästikään ole kantakarjalainen (ts. 1500–1600 -luvulta), vaan paljon myöhempää syntyä. Tähän myöhäisyyteen liittyy tendenssin vahva varioivuus (idiolekteittain, paikallismurteittain jne.), vakiintumattomuus ja ehkä vielä tietty ekspansiivisuus.

Olisikin erittäin aiheellista tutkia objektin sijanvaihtelua koko nykykarjalan piirissä ja nimenomaan selvittää, 1) noudattaako aspektinvastaisen partitiiviobjektin suosinta kaikkialla universaalia persoonaisuus- ja elollisuushierarkiaa ja jos noudattaa, niin missä määrin ja millä tavoin ja 2) miten sijasuhteet kytkeytyvät sellaisiin sosiolingvistisiin muuttujiin kuin murteen tai idiolektin yleinen venäläistyneisyys, puhujan ikä ja kaksikielisyyden aste. Tällainen tutkimus voitaisiin yhdeltä osin tehdä esittelemäni tyyppisellä mutta jo kerätyn tiedon pohjalta parannetulla ja laajennetulla testistöllä.

² Muutama esimerkki: *Kun ottais, šanou, miun čoarın poiga miehellä* — — — *Ota milma boaboksi* — — — *Hänen ottau* 'jos ottaisisi, sanoo, minut tsaarin poika vaimoksi — — — *Ota minut kättilöksi* — — — *Hänet ottaa* ' (eteläkarjalaa, Duhovnaja kul'tura segozerskih karel 168–169; esimerkin partitiivi on imperatiivin motivoima, ks. edeltä s. 423); *kiroi paimenda* — — *miun kiroi* 'kirosi paimenta — — — *minut kiroi* ' (Tihvinän karjalaa, Rjagoev 1980: 280); »*Ana*» *šanou* »*mie šiun šyön!*» — »*Et*» *šanou* »*šie milma šyö*» 'minäpä, sanoo, sinut syön! — Et, sanoo, sinä minua syö' (Tverin karjalaa, Virtaranta–Suhonen 1978: 20).

Toisaalta olisi välttämätöntä suhteuttaa tulokset (vaikkapa samoilta kielenoppailta tallennettuun) vapaan puheen aineistoon ja edelleen (murteiden ja idiolektien) yleisen syntaktisen venäläisvaikutuksen analyysiin (metodeista ja materiaaleista ks. Sarhimaan³ artikkelia Virittäjän tässä numerossa).

LÄHTEET

- BARANCEV, A. P. 1978: *Obrazcy ljudikovskoj reči*. Petrozavodsk.
- COMRIE, BERNARD 1975: Subject and direct objects in Uralic languages: a functional explanation of casemarking systems. — *Études Finno-Ougriennes XII*. Paris—Budapest.
- Duhovnjaja kul'tura segozerskih karel konca XIX — načala XX v. Leningrad 1980.
- FEDOTOVA, V. P. 1990: *Očerki sintaksisa karel'skogo jazyka*. Petrozavodsk.
- GARRETT, ANDREW 1990: The origin of NP split ergativity. — *Language* 66.
- GENETZ, ARVID 1880: *Tutkimus venäjän Karjalan kielestä*. Helsinki.
- 1884: *Tutkimus Aunuksen kielestä*. Helsinki.
- GRÜNTAL, W. 1941: Itämerensuomalaisten kielten yksikön nominatiivi objektin edustajana aktiivin yhteydessä. *Lauseopillinen tutkimuskoe*. Helsinki.
- FOLEY—VAN VALIN 1985: Information packaging in the clause. — *Language typology and syntactic description*. Ed. by Timothy Shopen. Cambridge.
- HOPPER, P. J.—THOMPSON, S. A. 1980: Transitivity in grammar and discourse. — *Language* 56.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. SUST LXX. Helsinki.
- KETTUNEN, LAURI—POSTI, LAURI 1932: *Näytteitä vatjan kielestä*. SUST LXII.
- KONT, KARL 1963: *Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused IX. Tallinn.
- LAITINEN, LEA 1989: *Välttämättömyys ja persoona*. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden morfotaksia ja semantiikkaa. *Lisensiaatintyö*. Helsingin yliopisto.
- LEHTINEN, TAPANI 1985: Vanhan persoonallisen passiivin jatkajiako? Suomen murteiden rakennetyypistä *minä (sinä, hän) vieään* ja eteläviron persoonallisesta passiivista. — *Virittäjä* 89.
- MAKAROV, G. N. 1963: *Obrazcy karel'skoj reči*. Kalininskie govory. Moskva—Leningrad.
- MAKAROV, G. N.—RJAGOEV, V. D. 1969: *Obrazcy karel'skoj reči*. Govory livvikovskogo dialekta karel'skogo jazyka. Leningrad.
- OJAJÄRVI, AULIS 1950: Sijojen merkitystehtävistä Itä-Karjalan Maaselän murteissa. Nominatiivi, genetiivi, akkusatiivi ja partitiivi. Vertaileva funktio-opillinen tutkimus. SUST XCVII. Helsinki.
- OJANEN, MUUSA 1974: *Opi venäjää III*. Kielioppi. Toisen painoksen muuttamaton lisäpainos. Porvoo 1974.
- OJANSUU, HEIKKI 1918: *Karjala-aunuksen äännehistoria*. SKST 162. Helsinki.

³ Kiitän Anneli Sarhimaata siitä, että hän on lukenut artikkelini käsikirjoituksen ja tehnyt monta hyvää parannusehdotusta.

- OJANSUU, HEIKKI—KUJOLA, JUHO—KALIMA, JALO—KETTUNEN, LAURI 1934: Lyydiläisiä kielennäytteitä. SUST LXIX. Helsinki.
- PALMEOS, P. 1962: Karjala Valdai murrak. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 5. Tallinn.
- RAPOLA, MARTTI 1959: Vanhan kirjasuomen lukemisto. SKST 262. Helsinki.
- 1966: Suomen kielen äännehistorian luennot. SKST 283.
- RJAGOEV, V. D. 1980: Obrazcy karelskoj reči. Tihvinskij govor sobstvenno karel'skogo dialekta. Leningrad 1980.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1987: Hierarchy of features and ergativity. — Grammatical categories in Australian languages, ed. by R. M. W. Dixon. Canberra.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.
- SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia.
- TUNKELO, E. A. 1933: Eräs kuollut denominaalijohdin II. — Virittäjä 37.
- WICKMAN, BO 1955: The form of the object in the Uralic languages. Uppsala.
- VIRTARANTA, PERTTI 1967: Lähisukukielten lukemisto. SKST 287.
- VIRTARANTA, PERTTI 1971: Kultarengas korvaan. Vienalaisia satuja ja legendoja. SKST 303. Vammala.
- VIRTARANTA, PERTTI—SUHONEN, SEPPO 1978: Lähisukukielet. Näytteitä uralilaisista kielistä III. Suomi 119:3. Helsinki.
- ZAJCEVA, M.—MULLONEN, M. 1969: Obrazcy vepsskoj reči. Leningrad.

The partitive object in Karelian

MATTI LARJAVAARA

The case of the object in Karelian is primarily determined according to the same principles that apply in Finnish and the other Baltic-Finnic languages. It is partitive if the clause is negative or has an imperfective aspect (as in Finnish *Pekka ei lukenut sitä kirjaa* 'Pekka did not read that book', *Pekka on lukemassa sitä kirjaa* 'Pekka is reading that book'); otherwise it is accusative, in either the genitive or nominative form (Finnish *Pekka luki sen kirjan kannesta kanteen* 'Pekka read that book from cover to cover', *Lue tuo kirja* 'Read that book').

However, the Karelian object is often partitive where Finnish and other Baltic-Finnic languages would show an accusative: *šinne otettih poigoa voinalla* 'a/the boy was taken there to the war', *füö sordia miuda* 'you felled me', *koirad i lövveitti händä hauvas* 'the dogs did find him in the grave'. Earlier research has suggested that this tendency appears especially when the referent of

the object is animate, and when the object is a personal pronoun. Grünthal (1941), Ojajärvi (1950) and Kont (1963) explain the phenomenon as deriving from Russian influence: the Russian object is very often in the inflected genitive form instead of the nominative-form accusative when the referent is animate.

In 1987 I undertook a field trip to north-east Karelia, near the town of Belomorsk, in order to study the case-marking of the objects. I gave 15 informants — nearly all completely bilingual speakers — 60 short Russian sentences and asked them to translate what they heard into their own Karelian dialect. In ten sentences the object was an inanimate NP, ten had a corresponding animate but not human NP, ten had an equivalent human NP, and the remaining 30 had personal pronouns as objects (Russian *menja, tebja, ego, eë, nas, vas, ih*).

The test confirmed the view that the partitive does indeed tend to be restricted to animate referents and personal

pronouns. A new result was that the tendency followed the universal animacy hierarchy: the 1st and 2nd person singular pronouns *mie* and *šie* are almost always partitive when functioning as objects, then comes the 3rd singular pronoun *heän*, then the plural personal pronouns *müö*, *tüö*, *hüö*, then NPs with human referents, and finally animate but non-human NPs; inanimate NPs were given the same object case-marking as in Finnish.

This hierarchy is one reason why I do not believe the partitive tendency is only caused by influence from the Russian genitive. The primary cause is more likely to be the Russian system of personal pronouns, for alongside the possessive forms *moj* 'my' and *tvoj* 'your' it also has the object forms *menja* 'me' and *tebja* 'you'. The Karelian system adapted — or is adapting — to this pattern by simply dropping the genitive-form accusatives *miun* and *šiun*. As a result, *milma* 'me' came to correspond exactly to *menja* and *šilma* to *tebja* (note the phonetic similarity, too). The change simplified the Karelian system and made it Russian-like, but it also eliminated the potential for expressing aspects. The Baltic-Finnic languages, including Karelian, had already tended to generalize the partitive in precisely the personal pro-

nouns, so this was no great loss. Later, the tendency spread, according to the universal hierarchy, to other personal pronouns and all animate NPs. The relevance of the hierarchy lies in the fact that possessiveness is semantically parallel to agentness. The object needs to be distinguished from the subject by case-marking, and the same holds also for possessive expressions; this is the more necessary the higher the object is lexically in the hierarchy, lest it become confused with constituents which are prototypically human and animate.

The animacy opposition in the Russian noun declension may have promoted this partitive tendency and strengthened the animate vs. inanimate borderline which also plays a part in the animacy hierarchy, but it was not a primary cause of the development.

The partitive tendency is not so evident in other Baltic-Finnic languages as it is in Karelian, but similar observations can be made for Votic, Ingrian and Olonets. Similar conditions exist for the potential development of the tendency in all these languages, which have all been heavily influenced by Russian. Even in Karelian the partitive tendency is less evident outside the northernmost areas of Southern Karelia.